

Šírenie islámu vo svete

HASSAM MUNIR

ISLAMONLINE.sk

O autorovi

Hassam Munir je študentom magisterského štúdia v odbore história stredomoria a Blízkeho východu na univerzite v Toronte. V súčasnosti sa jeho výskum zaoberá primárne intelektuálnymi dejinami islámu a využitím digitálnych technológií (najmä virtuálnej reality) ako pedagogického nástroja štúdia islamských dejín. Autor má skúsenosti zo žurnalistiky a histórie štátu. V roku 2017 bol ocenený ako začínajúci historik na podujatí Heritage Toronto Awards.

Vyhlásenie: Stanoviská, názory, výsledky a závery publikované v týchto dokumentoch a článkoch sú výhradne autorské. Inštitút Yaqeen sa v žiadnej miere nehlási k žiadnemu osobnému stanovisku autorov. Náš tím je po všetkých stránkach rôznorodý, čo nám umožňuje viesť trvalý a obohacujúci dialóg, ktorý napomáha pri tvorbe kvalitného výskumu.

Chránené autorským právom © 2018. Inštitút pre islamský výskum – Yaqeen. Preklad vypracovala Islamská nadácia na Slovensku (2019) so súhlasom inštitútu Yaqeen.
ISBN 978-80-570-1365-5

Abstrakt

Predstava, že rozšírenie islámu v dnešnom svete je možné vysvetliť ako dôsledok nútených konverzií, bola historikmi už viackrát vyvrátená. Bez popierania istých výnimočných prípadov nútených konverzií – ku ktorým prišlo pri očividnom porušení islamských predpisov – popisuje tento článok niekoľko významných faktorov islamizácie v dejinách rôznych krajín sveta, vrátane *da'wa*, obchodu, zmiešaných manželstiev, migrácie, vplyvu mienkotvorných osobností, dôrazu islámu na spravodlivosť, jednotu a univerzalitu. Príklady v tomto článku nie sú úplné, ale pomáhajú nám porozumieť komplexnému charakteru šírenia islámu, čo je proces, ktorý nie je možné zjednodušiť do hesla: „Islám bol šírený mečom.“

Úvod

V roku 1933 vyhlásil historik Richard Eaton, že „islám bol historicky prvou skutočnou svetovou civilizáciou.“¹ Hovoriť o muslimskej *umme* (komunita) v jej súčasnom stave ako o funkčnej „civilizácii“ je diskutabilné, avšak oblasť, na ktorú sa Eaton odvoláva, je dnes aktuálnejšia ako kedykoľvek predtým: islám je dnes nepochybne svetový *dín* (spôsob života), ku ktorému sa v roku 2015, podľa odhadov, hlásilo 1,8 miliardy ľudí.² Niektorí ľudia si rozmach islámu, ako jedného z najmladších náboženstiev sveta vysvetľujú iba „skutočnosťou,“ že islám sa „šíri mečom“ – a teda systematickým nútením ku konverzii. Ako je uvedené v [prvom článku](#) tejto série, toto tvrdenie je veľmi vágne. Predchádzajúca analýza však stavia do popredia ďalšiu dôležitú otázku: ak nebol islám šírený mečom, aké faktory viedli k jeho rozšíreniu naprieč dnešným svetom? Tento článok sa zaoberá vyššie spomínanými faktormi a ich úlohou v historickom smerovaní islámu v rôznych krajinách sveta. Analýza je rozdelená nasledujúcim spôsobom: prvá časť obsahuje päť významných faktorov, ktoré objasňujú vplyv posolstva islámu na nemuslimov: *da'wa*, obchod, zmiešané manželstvá, migráciu a vplyv mienkotvorných osobností. Druhá časť sa

¹ Eaton, Richard M., „Islamic history as global history,“ v Michael Adas, ed., *Islamic and European Expansion: The Forging of a Global Order*, Temple University Press Filadelfia, 1993, str. 12.

² Lipka, Michael, „Muslims and Islam: Key findings in the U.S. and around the world,“ Pew Research Center, 9 august 2017, <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/08/09/muslims-and-islam-key-findings-in-the-u-s-and-around-the-world/>.

zaoberá troma významnými faktormi, ktoré primárne vysvetľujú, prečo nemuslimovia prijali posolstvo islámu, ktorému boli vystavení: dôraz islámu na spravodlivosť, jednotu a univerzálnosť jeho posolstva.

Je dôležité poznamenať, že tento zoznam faktorov nie je úplný – v skutočnosti každý jednotlivец konvertoval na základe svojich vlastných špecifických skúseností, ktoré ho viedli k prijatiu viery. Avšak diskutovať o každom prípade konverzie by bolo zbytočné, hoci by to bolo možné. V záujme zmysluplnej analýzy je potrebné zovšeobecniť diskusiu o šírení islámu bez straty spojenia s realitou: na uskutočnenie posolstva islámu bolo použité nespočetné množstvo rôznych prostriedkov a rovnako existovalo nespočetné množstvo dôvodov na jeho prijatie.

I. Šírenie posolstva

Da‘wa

Da‘wa, aktivita smerujúca k pozvaniu iných pripojiť sa k posolstvu islámu, prirodzene vyplýva z povinnosti muslimov zaujímať sa o dobro a spásu ľudstva. Koránsky príkaz pre muslimov³ jasne hovorí: „Vyzývajte všetkých k ceste Pána svojho s múdrosťou a láskavým kázaním“ (Vznešený Korán, 16:125). Boh tiež oznamuje Prorokovi, mier a požehnanie s ním, jeho poslanie v Koráne: „Prorok, vyslali sme ťa ako svedka a hlásateľa radostnej zvesti i ako varovateľa vyzývajúceho (*dá‘ij*) k Bohu, s jeho dovolením a ako maják svetla žiariaceho“ (Vznešený Korán, 33:45-6). Po Prorokovi, mier a požehnanie s ním, sa každý člen muslimskej *ummy* podieľa na zodpovednosti *da‘wy* v rozsahu v akom je schopný.

Jedným z prvých *dá‘ijov* (vyzývajúcich) bol Mu‘áz ibn Džabal, vyslaný Prorokom, mier a požehnanie s ním, aby vykonal *da‘wu* v Hadhramaute v Jemene. Dôležitosť tejto požiadavky vyjadril Prorok v liste, ktorý poslal svojim kontaktom v Jemene po vyslaní Mu‘áza, v ktorom píše: „Poslal som vám toho najlepšieho“.⁴ Podľa dejepisca Ibn Isháka Prorok, mier a požehnanie s ním, poučil Mu‘áza o spôsobe *da‘wy* predtým než ho vyslal.

³ Všetky citáty z Koránu v tomto článku sú prevzaté z portálu www.islamweb.cz, kde je elektronická verzia českého prekladu Ivana Hrbeka.

⁴ Abd al Wahid Dhanun Taha, „The Historical Process of the Spread of Islam,“ *The Different Aspects of Islamic Culture, Volume tree: The Spread of Islam throughout the World*, eds. Idris El Hareir and El Hadji Ravane M‘Baje, Paris: UNESCO, 2011, str. 134.

Okrem iného mu povedal: „Buď tolerantný, nie prísny. Šír posolstvo a nepohnevej si ich.“⁵ Verziu tohto rozprávania zaznamenali taktiež Buchári a Muslim.⁶

Mu'áz sa nezdržiaval na jednom mieste príliš dlho, ale neustále sa pohyboval naprieč krajinou, aby tak maximalizoval dosah svojej *da'wy*.⁷ Je pozoruhodné, že práve tento región sa čoskoro stal východiskovým bodom pre ďalšie šírenie islámu, odkiaľ učenci a obchodníci šírili islám na svojich cestách do mnohých častí sveta, ako napríklad na Madagaskar, do častí juhovýchodnej Ázie (o ktorých budeme hovoriť nižšie) a inam.⁸ Istý učenec poznamenal: „Existujú archeologické dôkazy o jemenskej mešite v Kantone z 11. storočia a o náhrobku z Mogadiša datovaného do roku 1358“ – diskutuje sa o tom, čo presne to môže znamenať.⁹

Pri šírení islámu sa stala široko uznávanou *da'wa* sufijských muslimov. Archeologický výskum najstarších dodnes zachovaných islamských pamiatok v západnom Kazachstane dokazuje, že tieto pamiatky boli „postavené pod vplyvom sufijského myšlienkového prúdu islámu, ktorý si zachoval svoj vplyv v kazašských stepiach až do začiatku 15. storočia.“¹⁰ Toto tvrdenie naznačuje, že sufizmus zohral dôležitú úlohu v počiatočnom šírení islámu v tomto regióne. Tieto zistenia dodatočne posilňujú skoršie domnienky o vplyve ciest sufijských muslimov Abú'l-Hasan al-Kalamátího a Abú'l-Hasan al-Usbáníkatího (v 10. storočí) pri šírení islámu v strednej Ázii, najmä počas vlády Samanovskej dynastie (819-999).¹¹

⁵ Abú Muhammad 'Abd al-Malik ibn Hishám, *As-Síra an-Nabawijja*, Vol. II, ed. Mustafa as-Saqqa et al., Cairo: Matba'at Mustafá al-Bábí al-Halabí, 1936, str. 590.

⁶ Hovorí, že Abu Burda povedal: „Prorok, mier a požehnanie s ním, vyslal Mu'aza do Jemenu a povedal: „Ulahčujte veci a nerobte ich zložitejšími. Zvestujte im radostnú zvesť a neodpuďte ľudí. Spolupracujte s ostatnými navzájom a nerozdeľujte sa.“ (Sáhíh al-Buchári 2873, Sáhíh Muslim 1733; see Abu Amina Elias, „Hádis o *da'we*: Zvestujte im radostnú zvesť, ulahčíte veci a ostaňte zjednotení.“).

⁷ Taha, „The Historical Process of the Spread of Islam,” str. 134.

⁸ Sicard, S. von, „Malagasy Islam: Tracing the History and Cultural Influences of Islam in Madagascar,” *Journal of Muslim Minority Affairs* 31, č.1, 2011, str. 102; Vincent J.H. Houben, „Southeast Asia and Islam,” *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 588, 2003, str. 153.

⁹ Freitag, Ulrike, „Reflections on the Longevity of the Hadhrami Diaspora in the Indian Ocean,” v *The Hadhrami Diaspora in Southeast Asia: Identity Maintenance or Assimilation?*, eds. Ahmed Ibrahim Abushouk and Hassan Ahmed Ibrahim, Leiden: Brill, 2009, str. 22.

¹⁰ Beknazarov, Rakhym, „Analysing the Spread of Islam in Western Kazakhstan through Architectural Monuments,” *Anthropology of the Middle East* 3, 1, Spring, 2008, str. 35.

¹¹ Tor, D.G., „The Islamization of Central Asia during the Sámánid era and the reshaping of the Muslim world,” *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 72, č.2, 2009, str. 288-289.

Podobne zohral sufizmus vedúcu úlohu i pri islamizácii Kašmíru, v spornom území podhoria Himalájí, ktorého dnešná populácia je z 95 % muslimská.¹² Je veľmi ťažké určiť presný začiatok islamizácie Kašmíru. Existujú však záznamy sýrskeho muslima, vojenského generála, ktorý prišiel na toto územie pravdepodobne ako vojnový zajatec už v roku 711.¹³ Taktiež existujú záznamy kašmírskych hinduistických kráľov, ktorí požadovali vyslanie islamských učencov na svoje kráľovské dvory, nariadili preklad Koránu do kašmírskeho jazyka a zamestnávali muslimov v administratíve a armáde kráľovskej dvorany.¹⁴

Podrobnejšie vystopovateľné dejiny islámu v Kašmíre sa datujú do roku 1323, keď sa budhistický vládca Kašmíru Lha (tiež známy ako Rinchen) „podriadil učeniu náboženstva Mustafu (to znamená Proroka Muhammada, mier a požehnanie s ním), správnym princípom pravdivej cesty Murtazu (tj. Alí ibn Abí Táliba) a prijal islamské náboženstvo s úprimnosťou a presvedčením.“¹⁵ Lha (po konverzii Málík Sadr al-Din) bol „zvedavý a ostrážitý“ mladý muž, ktorý mal „rád spoločnosť učených mužov“. Potulný sufijský učenec Bulbul Šáh (zomrel v roku 1327) mu pomohol spoznať islám, vieru „jednoduchú, bez zbytočných obradov, kást a duchovenstva“.¹⁶ Málík zomrel čoskoro po svojej konverzii, ale ešte predtým stihol pomôcť Bulbulovi Šáhovi založiť *chánká* (sufijskú školu) a *langar chána* (komunitnú kuchyňu), ktorá dvakrát denne poskytovala jedlo chudobným rôzneho pôvodu. Pod vedením Bulbula Šáha konvertovalo na islám mnoho Kašmírčanov.¹⁷ Jeden z jeho žiakov, Ahmad, sa neskôr stal vodcom muslimských učencov v Kašmíre pod vedením Šáha Míra, Málíkovho bývalého hlavného ministra, a tiež muslima, ktorý sa dostal k moci v roku 1339.¹⁸ Takto sa začala dynastia Šáha Míra (alebo Swatiho dynastia); jeho potomkovia vládli Kašmíru nasledujúce dve storočia. V tomto období prišiel do krajiny ďalší sufijský učenec Mir Sajjid Ali Hamdání (zomrel v roku 1385) vyučovať islám, čím započal druhú vlnu islamskej *da'wy* v Kašmíre. Hamdání, ktorý bol

¹² Chowdhary, Rekha, *Jammu and Kashmir: Politics of Identity and Separatism*, New York: Routledge, 2014, str. 162; Podľa tohto zdroja tvoria muslimovia 97,16% indickej populácie Kašmíru a 99% pakistanskej populácie Kašmíru.

¹³ Sajjed, M. Bucháří, F., *Kashmir Main Islam: Manzar Aur Pasmanzar*, Islam in Kashmir: Historical Context, Srinagar: Maktaba 'Ilm-o-Adab, 1998, str. 18.

¹⁴ Sikand, Joginder, „Hazrat Bulbul Šáh: The First Known Muslim Missionary in Kashmir,“ *Journal of Muslim Minority Affairs* 20, č.4, 2000, str. 363.

¹⁵ Baharistán-i-Šahí, The Royal Garden, Calcutta: Firma KLM, str. 22; perzská kronika napísaná anonymným autorom, publikovaná 1614 a preložená do angličtiny v Kashinath Pundit, Baharistan-i-Šahi: *A Chronicle of Mediaeval Kashmir*, Srinagar: Gulshan Books, 2013.

¹⁶ Hasan, Mohibbul, *Kashmir under the Sultans*, Srinagar: Ali Mohammad and Sons, 1974, str. 39.

¹⁷ Sikand, „Hazrat Bulbul Šáh,“ 366.

¹⁸ Ibid., 367.

veľmi scestovaný, bol okrem Kašmíru známy svojou *da'wou* aj v Sýrii, Iraku, Chórezme (dnešná časť Kazachstanu, Uzbekistanu a Turkmenistanu), Strednej Ázii, Indii a, pravdepodobne, i na Sarandípe (dnešnej Srí Lanke).¹⁹

Dôležitým príkladom sufijskej *da'wy* je *taríka* (sufijský smer) Ba 'Alawi, ktorá začala pôsobiť v Jemene pod vedením Muhammada ibn 'Ali al-Fakíha al-Mukaddama (zomrel v roku 1255) z Hadramautu; preto sa učenci Ba 'Alawi označujú ako hadramskí. V 14. storočí začali členovia Ba 'Alawiskej *taríky* (sufijského smeru) čoraz častejšie cestovať kvôli obchodu či *da'we* do Malajsko-indonézskeho súostrovia cez Indiu, z dôvodu rozsiahlych posunov dopravných obchodných ciest spôsobených mongolským dobytím Bagdadu z roku 1258 (podrobnejšie opísané nižšie).²⁰ Ulrike Freitag poznamenala vo svojej štúdii islámu tohto regiónu nasledujúce: „Nástup sufizmu a v 12. storočí nastupujúce sufijské školy prezentovali náboženské praktiky, ktoré boli príťažlivé i pre nemuslimov. Charizmatickí sufijskí muslimovia, ktorí vedeli čítať a písať, pôsobili ako lekári [...] a priťahovali do svojich rádov rovnako muslimov ako nemuslimov.”²¹

Ďalšie príčiny toho, že sufijská *da'wa* Ba 'Alawi bola v tomto regióne taká úspešná – dodnes žije v Juhovýchodnej Ázii približne 250 miliónov muslimov – sú opísané v inej časti tohto článku a je potrebný ďalší výskum ich vplyvu. Ako poznamenal Sjed Farid Alatas, diskusia o ich *da'we* „podozrivo chýba v literatúre dejín islámu v Juhovýchodnej Ázii.”²²

Na očividnú účinnosť *da'wy* pri šírení islámu poukazujú aj chabé protiopatrenia niektorých vedúcich predstaviteľov, prijaté s cieľom zabrániť muslimom vo vykonávaní tejto činnosti. Napríklad zotročení muslimovia privlečení španielskymi kolonizátormi do „Nového sveta“ často utekali z otroctva a hľadali útočisko v domorodých indiánskych osadách.²³ Španielske orgány sa obávali rovnako tak šírenia islámu v kolóniách, ako i vyhliadok na spoločné Africko-indiánske povstanie.²⁴ Hĺbka ich úzkosti sa odrazila v závažnosti trestov. V roku 1540 na Kostarike chytili a popravili uvarením otroka, ktorý

¹⁹ Elias, Jamal J. „A second 'Alí: the making of Sayyid 'Alí Hamadání in popular imagination,” *Muslim World* 90, č. 3-4, Fall 2000, str. 397.

²⁰ Jacobsen, Frode, *Hadrami Arabs in Present-day Indonesia*, New York: Routledge, 2009, str. 11.

²¹ Freitag, „Reflections on the Longevity of the Hadrami Diaspora in the Indian Ocean,” str. 24.

²² Alatas, Sjed Farid, „The Tariqat Al-'Alawijja and the Emergence of the Shi'i School in Indonesia and Malajsia,” príspevok prezentovaný na konferencii 'The Northwestern Indian Ocean as Cultural Corridor,' Department of Social Anthropology, University of Stockholm, Stockholm, 17–19. január 1997, str. 8.

²³ Rashid, Samory „The Islamic Origins of Spanish Florida's Ft. Musa,” *Journal of Muslim Minority Affairs* 21, č. 2, 2001, str. 211.

²⁴ Diouf, Sylviane A., *Servants of Allah: African Muslims Enslaved in the Americas*, edícia 15. výročia, New York: New York University Press, 2013, str. 212.

bol podľa všetkého muslimom a pokúsil sa o útek. Dvoch muslimov odsúdili (prvého na smrť, druhého na doživotie) v roku 1560 kvôli „praktizovaniu a šíreniu islámu” v Cusco v Peru.²⁵ V 16. storočí prijali španielske úrady novú legislatívu v snahe obmedziť prílev muslimských otrokov do kolónií z piatich rôznych dôvodov; muslimovia boli označovaní ako „neprijemnosti” čiastočne i kvôli ich aktivitám v oblasti *da`wy*.²⁶

Muslimovia vykonávali *da`wu* rôznymi spôsobmi prakticky všade, kam prišli, nasledujúc túto tradíciu. Tvrdenie, že *da`wa* je najdôležitejším faktorom v šírení islámu, nie je z tohto dôvodu vôbec pritiahnuté za vlasy. Každý príklad konverzie na islám opísaný v tejto štúdii zahŕňa istú formu *da`wy*.

Obchod

Prorok Muhammad, mier a požehnanie s ním, pôsobil určitú dobu ako obchodník a obchodovanie sa stalo historickým nástrojom v šírení jeho posolstva. Krajiny, ktoré sa v ranom období dostali dobytím pod muslimskú nadvládu, zahŕňali niektoré z najdôležitejších obchodných ciest (napríklad veľkú časť Hodvábnej cesty), obchodných centier (napríklad Damašek) a prístavov predmoderného sveta (napríklad Aden). Muslimovia taktiež „zdedili“ stále lukratívny obchod s korením prúdiaci naprieč Indickým oceánom. Muslimskí obchodníci vystavovali nemuslimov pri svojich cestách islamskej viere, hodnotám a spôsobu života - či už neúmyselne alebo často i úmyselne.

Vznik raných muslimských komunít na pobreží Malabaru v juhozápadnej Indii je dobrým príkladom poukazujúcim na úlohu obchodu pri šírení islámu. Predislamskí Arabi a Peržania navštevovali prístavy pobrežia Malabaru, kde obchodovali s predavačmi a kupcami prichádzajúcimi z Ďalekého východu. Keďže tieto styky boli intenzívne, predpokladá sa, že už v roku 630 - počas života proroka Muhammada, mier a požehnanie s ním - tu muslimskí obchodníci vybudovali mešitu Cheraman Jama Masjid, ktorá na tomto mieste stojí dodnes.²⁷

Príbehy o pôvode tejto mešity nie sú overiteľné, avšak poukazujú na možnosť veľmi skorej prítomnosti muslimov na pobreží Malabaru. Muslimskí obchodníci, ktorí sa usadili v Malabare sa zmiešali s miestnym obyvateľstvom a vytvorili muslimskú komunitu

²⁵ Ibid., 213.

²⁶ Ibid., 212.

²⁷ Shokoohy, Mehrdad, „Architecture of the Sultanate of Ma`bar in Madura, and Other Muslim Monuments in South India,” *Journal of the Royal Asiatic Society* 1, č. 1, 1991, str. 36.

Mappila, ktorá v regióne prevláda dodnes.²⁸ Podľa dejepisca z abbasovského obdobia al-Mas'údího, bola kolónia Sajmur (južne od dnešného Bombaja) domovom približne 10 000 muslimov.²⁹ Mnohí z nich boli pravdepodobne konvertiti, z ktorých väčšina prijala islám, aby sa tak vymanili zo svojho postavenia v rámci nízkopostavených, utláčaných kást hinduizmu.³⁰

Nie je náhoda, že ak sa pozrieme smerom na východ, nájdeme v meste Chang'an (dnes Xi'an, Si-an), ktoré označuje najvýchodnejší bod Hodvábnej cesty, najstaršiu a najväčšiu mešitu Číny, Veľkú mešitu Xi'an, postavenú v roku 742.³¹ Okrem ciest do Chang'anu cestovali raní perzskí a arabskí obchodníci po mori do Kantonu, Quanzhou a Kaifengu; vládca abbasovskej dynastie al-Mansúr (zomrel v roku 775) sa pýšil tým, že medzi jeho hlavným mestom Bagdadom a týmito obchodnými centrami neexistujú žiadne prekážky, ktoré by bránili obchodu.³² Počas povstania v roku 877 v Čchüan-čou bolo zabitých približne 120 000 Nečínanov, vrátane muslimov, kresťanov, židov a vyznávačov zoroastrizmu, čo nám poskytuje približný odhad počtu muslimov (väčšinou obchodníkov) – návštevníkov a obyvateľov Čchüan-čou.³³ Obchodovanie zaviedlo muslimov až po „al-Šíla“ (Kóreu), kde sa mnohí z nich už koncom 9. storočia usadili.³⁴

V prípade juhovýchodnej Ázie existujú dôkazy o pôsobení arabských obchodníkov v regióne, najmä na Sumatre (v Indonézii), datované už do 7. storočia.³⁵ Pri pobreží Jávy bol objavený vrak lode z roku 960, v ktorom sa našli kamenné formy na výrobu medailónov s nápisom: „Al-mulk lilláhi al-wáhid al-qahhár“ („Všetka zvrchovanosť patrí Bohu, Jednému a Jedinému, Vládcovi“).³⁶ V 10. storočí začali komunity muslimských obchodníkov osídľovať juhovýchodnú Áziu – najmä oblasť Čampy (vo Vietname), odkiaľ

²⁸ Forbes, A. D. W., „Malabar,” in *Encyclopaedia of Islam*, druhá edícia, editoval: P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W. P. Heinrichs.

²⁹ Al-Mas'údí, Abú l-Hasan, Al-Dhahab, Murúj, Meadows of Gold, 2. Cairo, 1948, č.I, str. 170.

³⁰ Dale, Stephen F., „Trade, Conversion and the Growth of the Islamic Community of Kerala, South India,” *Studia Islamica* 71, 1990, str. 162.

³¹ Benite, Zvi Ben Dor, „Follow the white camel: Islam in China to 1800,” David Morgan a Anthony Reid, *The New Cambridge History of Islam, Volume 3: The Eastern Islamic World, Eleventh to Eighteenth Centuries*, Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2010, str. 413.

³² Hyunhee Park, *Mapping the Chinese and Islamic Worlds: Cross-Cultural Exchange in Pre-Modern Asia*, New York: Cambridge University Press, 2012, str. 32.

³³ Ibid., 70.

³⁴ Ibid., 62

³⁵ Wade, Geoff „An Early Age of Commerce in Southeast Asia, 900-1300 CE,” *Journal of Southeast Asian Studies* 40, č. 2, 2009, str. 231.

³⁶ Flecker, Michael, „A ninth century AD Arab or Indian shipwreck in Indonesia: First evidence for direct trade with China”, *World Archaeology* 32, č. 3, 2001, str. 335-354.

pochádzajú dnešní čamskí muslimovia Kambodže a Vietnamu.³⁷ Od 11. storočia pôsobili muslimovia i na dnešnom Bruneji a Filipínach.³⁸

Kľúčovým míľnikom pri islamizácii juhovýchodnej Ázie bolo dobytie Bagdadu Mongolmi v roku 1258. Vzhľadom na škody v infraštruktúre a pád vlády v Iraku nemohol už naďalej Perzský záliv a riečny systém Eufrat-Tigris slúžiť ako primárna obchodná cesta pre obchod s korením z Indického oceánu, ktoré smerovalo na trhoviská v Stredomorí a postupne i do Európy. Do popredia sa dostala trasa Červeného mora, zahŕňajúca prístavy v Alexandrii, Káhire, Džidde, Adene (kde sa nalodovali hadramskí *dá'ijovia* [vyzývajúci] a smerovali na východ), Khambhate (Gudžarát a Bombaj), Kóžikkóte a Pise (Melaka a Aceh).³⁹ Freitag poznamenala, že „prítomnosť vysoko postavených a ekonomicky úspešných (muslimských) obchodníkov poskytla príklad hodný napodobňovania. Konverzia k viere ponúkla ekonomickej elite výhody ako napríklad prísľub stať sa súčasťou medzinárodnej obchodnej siete.“⁴⁰

V 14. storočí sa islám začal v plnej miere šíriť naprieč juhovýchodnou Áziou, pričom najviac sa rozšíril v čase prosperity sultanátu Melaka (1403-1511). Je pozoruhodné, že vládcami Khambhatu a Acehu boli už na začiatku 15. storočia muslimovia.⁴¹ Podľa portugalského lekárniky Tomého Piresa, ktorý navštívil Melaku v roku 1507, bolo toto mesto najdôležitejším mestom sveta a ten, kto by ho kontroloval, by „mal ruky na hrdle Benátok“ – čo poukazuje na závislosť Európy na obchode s korením, ktorý prúdil cez toto mesto.⁴²

Šírenie islámu vo východnej Európe ponúka ďalší príklad poprednej úlohy obchodu v procese islamizácie. Koncom 30. rokov 20. storočia bola v obci Potoci v Hercegovine nájdená arabská strieborná minca datovaná do obdobia vlády umajjovského vládcu Marvána II (roku 744-50).⁴³ V neďalekom Uhorsku slúžili muslimovia ako baníci a zmenári peňazí pre kráľovský dvor, boli zapojení do colného systému a kontrolovali

³⁷ Setudeh-Nejad, S., „The Cham Muslims of Southeast Asia: A Historical Note,” *Journal of Muslim Minority Affairs* 22, č.2, 2002, str. 452.

³⁸ Wade, Geoff, „Early Muslim expansion in South-East Asia, eighth to fifteenth centuries,” v *The New Cambridge History of Islam, Volume 3: The Eastern Islamic World, Eleventh to Eighteenth Centuries*, David Morgan a Anthony Reid, Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2010, str. 402.

³⁹ Engseng Ho, *The Graves of Tarim: Genealogy and Mobility across the Indian Ocean*, Los Angeles: University of California Press, str. 48.

⁴⁰ Freitag, „Reflections on the Longevity of the Hadhrami Diaspora in the Indian Ocean”, str. 24.

⁴¹ Ibid.

⁴² Cortesáo, Armando, *The Suma Oriental of Tomé Pires, 1512-1515*, Laurier Books Ltd., 1990, lxxv.

⁴³ Hadzijahic, M. a Šukric, N., *Islam I Muslimani u Bosni I Hercegovini* (Islám a muslimovia v Bosne a Hercegovine), Sarajevo: Starješinstvo Islamske Zajednice, 1977, str. 21.

výrobu a predaj soli predtým, než bola v roku 1222 vydaná Zlatá bula Ondreja II, ktorá zaviedla zákaz služby Židov a muslimov v administratíve.⁴⁴ Už oveľa skôr spomínal kráľ Ladislav I. (vládol v roku 1077 až 1095) obchodníkov v Maďarsku prezývaných „izmaeliti“, ktorí sa formálne obrátili na kresťanstvo, ale naďalej pokračovali vo vyznávaní a praktizovaní islámu.⁴⁵ V roku 2013 sa pri archeologických vykopávkach na cintoríne v Orosháze zistilo, že telá boli pochované hlavami obrátenými smerom na juh (smerom na Ka'bu podľa islamského zvyku). V obci tiež prekvapujúco „chýbali kosti ošípaných“. Boli tu nájdené meracie pomôcky, čo naznačuje, že jej obyvatelia boli muslimskými obchodníkmi.⁴⁶

Ďalším príkladom obchodu, ktorý bol prostriedkom šírenia islámu, bolo obchodovanie s východnou, strednou a západnou Afrikou. Vzhľadom na blízkosť Arábie a východnej Afriky mali tieto oblasti medzi sebou vybudovanú dlhú predislamskú politickú a obchodnú spoluprácu. Čoskoro po príchode islámu do regiónu sa obchodníci ujali jeho šírenia. Obyvatelia východnej Afriky sa snažili udržiavať a rozvíjať vzťahy s muslimskými základňami v Indickom oceáne, najmä v prístavoch Jemenu, Perzského zálivu a Indie; čo so sebou prinieslo tiež veľké množstvo vzájomnej kultúrnej výmeny. Ibn Battúta si na svojich cestách v roku 1300 všimol, že mu v Sarandípe (Srí Lanka) ponúkli rovnaké jedlo aké jedol v Mogadiše (Somálsko), Mombase (Keňa) a Kilwe (Tanzánia).⁴⁷ Šírenie islámu obchodníkmi bolo počas 7. až 10. storočia posilnené aj stabilným prílevom utečencov z Arábie, ktorí utekali pred občianskymi vojnami a prírodnými katastrofami. Jeden z nich, 'Alí ibn al-Hasan Shirází, neskôr založil Kilwský sultanát, ktorý istý čas pokrýval celé svahilské pobrežie.⁴⁸ Islamizácia východnej Afriky sa však, i napriek všetkému obchodu a kolonizácii, začala rozširovať až v priebehu 13. storočia.⁴⁹

Kľúčovú úlohu pri šírení islámu vo východnej Afrike zohral sudánsky *bakt*. V roku 652, po dobytí Egypta, sa muslimské vojsko presunulo na juh, kde sa stretlo s núbijským

⁴⁴ Balic, Smail, „Islam in Eastern and South-East Europe,” in Idris El Hareir and El Hadji Ravane M'Baye (eds.), *The Different Aspects of Islamic Culture, Volume Three: The Spread of Islam Throughout the World*, Paris: UNESCO, 2011, str. 788.

⁴⁵ Štulrajterová, Katarína „Convivenza, Convenienza and Conversion: Islam in Medieval Hungary (1000-1400 CE),” *Journal of Islamic Studies* 24, č. 2, 2013, str. 182-183.

⁴⁶ Berend, Nora, „A Note on the End of Islam in Medieval Hungary: Old Mistakes and Some New Results,” *Journal of Islamic Studies* 25, č. 2, 2014, str. 206.

⁴⁷ Waines, The Odyssey of Ibn Battuta, str. 85-90.

⁴⁸ Chittick, H. Neville, „The East Coast, Madagascar and the Indian Ocean,” v Roland Oliver, *The Cambridge History of Africa, Volume 3: From c. 1050 to c. 1600*, New York: Cambridge University Press, 1977, str. 201-204.

⁴⁹ Ndee, Hamad S., „Islam and Islamic Culture: Earliest Foreign Influences on Physical Activity in Pre-Colonial East Africa,” *The International Journal of the History of Sport* 27, č. 5, 2010, str. 804.

vojskom Dongoly (Sudán). Skôr ako došlo k boju, uzatvorili medzi sebou tieto dve strany *bakt* alebo mierovú dohodu, ktorú plne rešpektovali pozoruhodných šesť nasledujúcich storočí.⁵⁰ *Bakt* umožnil muslimským učencom a obchodníkom voľný pohyb po regióne, v dôsledku čoho sa islám šírila medzi Núbijčanov. Na začiatku 9. storočia boli v púšti južne od Asuánu objavené veľké ložiská zlata a smaragdov.⁵¹ To podnietilo egyptsko-arabské beduínske kmene, z ktorých mnohé prijali islám, k migrácii do tohto regiónu a časom k hlbšiemu prieniku do dnešného Sudánu, kde sa usídlili. Islám sa šírila naprieč Núbiou stáročia a kresťanstvo sa mu podarilo v tomto regióne nahradiť až na začiatku 14. storočia.⁵²

Do regiónu stredozápadnej Afriky priniesli islám muslimskí obchodníci zo severnej Afriky. Nie náhodou sa stali Awdaghust (v Mauritánii) a Tadmekka (Essouk, v Mali) – dva južné výbežky slávnej transsaharskej obchodnej cesty – prvými mestami v tomto regióne s významnou muslimskou populáciou.⁵³ Geograf Ibn Hawkal (zomrel okolo roku 988) zaznamenal, že v susedstve Kumbi Saleh, hlavného mesta Ghanskej ríše, žili muslimskí obchodníci. Okolo roku 1009 a 1040 prijali islám králi Takruru (Senegal) a Gao (Mali). Po roku 1085 sa islám začal rýchlo šíriť v Káneme (Čad a Nigéria).⁵⁴ Tieto udalosti, ktoré prakticky všetky iniciovali muslimskí obchodníci, vydláždili cestu k vzniku významných afro-muslimských impérií, ako napríklad impérium Mansa Musu, ktoré opätovne umožnili ďalší rozmach islámu v regióne. Tak ako to bolo aj v prípade iných miest, islamizácia tu bola dlhotrvajúcim procesom, ktorého priebeh bol pozorovateľný ešte i počas 50. rokov 19. storočia, ako vidieť v záznamoch nemeckého bádateľa Heinricha Bartha, cestujúceho naprieč týmto regiónom.⁵⁵

⁵⁰ Meredith, Martin, *The Fortunes of Africa: A 5,000-Year History of Wealth, Greed, and Endeavor*, London, UK: Simon & Schuster, 2014, str. 70-79.

⁵¹ Brett, Michael, „Egypt“, in Chase F. Robinson, *The New Cambridge History of Islam, Volume 1: The Formation of the Islamic World, Sixth to Eleventh Centuries*, Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2010, str. 557.

⁵² Ibid

⁵³ Ross, Eric, „A Historical Geography of the Trans-Saharan Trade,“ in Graziano Krätli and Ghislaine Lydon, *The Trans-Saharan Book Trade: Manuscript Culture, Arabic Literacy and Intellectual History in Muslim Africa*, Leiden: Brill, 2011, str. 15.

⁵⁴ Ibid., 16.

⁵⁵ Informácie o Barthových cestách nájdete na stránkach Steva Kempera, *A Labyrinth of Kingdoms: 10,000 Miles through Islamic Africa* (W.W. Norton & Company, 2012).

Migrácia

Oba druhy migrácie – nútená (napríklad otroci alebo utečenci) i dobrovoľná (napríklad ekonomická migrácia) zohrávali dôležitú úlohu v šírení islámu, najmä od začiatku 15. storočia. Existujú však i skoršie príklady migrácie. Známa je raná prítomnosť muslimov mimo Arábie – skupina muslimov, ktorí hľadali útočisko v Habeši na pokyn proroka Muhammada, mier a požehnanie s ním, už počas jeho života.⁵⁶ Je potrebné poznamenať, že muslimovia, ktorí boli nútení migrovať, vykonávali na nových územiach *da`wu*. Príklady *da`wy* už boli spomínané a dobrým príkladom je aj *da`wa* Džaa`fara ibn Abí Táliba smerovaná na habešskú dynastiu Negus. Už samotnú prítomnosť muslimov v novom regióne je možné považovať za formu šírenia islámu. Inými slovami, ako uvádza Sylvian Diouf, všade, kam muslimovia prišli, priniesli so sebou svoje stelesnené poznanie islámu.

Nútená migrácia priviedla prvých muslimov prostredníctvom transatlantického obchodu s otrokmi do „Nového sveta“, čím položila základy ranej prítomnosti muslimov v Amerike. Je náročné uviesť spoľahlivé odhady počtu otrokov afrického pôvodu, ktorí boli muslimami, avšak museli ich byť státisíce.⁵⁷ Spojené štáty americké vyhotovili osožnú prípadovú štúdiu, ktorá poukazuje na to, že práve USA mohli mať oveľa vyšší podiel muslimských otrokov, ako ktorýkoľvek iný región Ameriky. 24 % afrických otrokov bolo privedených do 13-tich kolónií (alebo neskôr USA) zo Senegambie, z čoho možno vyvodiť, že boli pravdepodobne muslimami.⁵⁸ Mesto St. Augustine na Floride je najstarším trvalo osídleným mestom založeným európskymi prisťahovalcami na pevnine USA, ktoré bolo pôvodne postavené prevažne africkými muslimskými otrokmi.⁵⁹

Potomkovia týchto nútených migrantov sa postupne vzdialili od islámu, avšak naďalej si udržiavali povedomie o svojom dedičstve, vďaka čomu na začiatku 20. storočia vytvorili pseudo-islamské komunity, akými boli Moorish Science Temple of America (MSTA) či Nation of Islam (NOI), aby sa po roku 1970 hromadne prinavrátili k hlavnému prúdu islámu. V súčasnosti tvoria muslimovia afrického pôvodu približne 25 % muslimskej populácie USA.⁶⁰

⁵⁶ Lings, *Muhammad*, str. 81.

⁵⁷ Diouf, *Servants of Allah*, str. 70.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Rashid, Samory, „The Islamic Origins of Spanish Florida’s Ft. Musa,” *Journal of Muslim Minority Affairs* 21, č. 2, 2001, str. 209.

⁶⁰ Mogahed, Dalia a Chouhoud, Youssef, *American Muslim Poll 2017: Muslims at The Crossroads* Institute for Social Policy and Understanding, 2017; stiahnuté z: <https://www.ispu.org/american-muslim-poll-2017-key-findings/>.

Menej známy prípad nútenej migrácie muslimov nastal v dôsledku obchodu s otrokmi v Indickom oceáne, ktorý organizovala holandská Východoindická spoločnosť (Dutch East India Company, DEIC). Prví známi muslimovia dnešnej Juhoafrickej republiky, tzv. Mardyckeri z Amboyanu, prišli v roku 1658 z juhovýchodnej Ázie ako politickí väzni či žoldnieri DEIC, nie ako otroci.⁶¹ DEIC však čoskoro začala prepravovať do Kapského mesta i otrokov, ktorých získavala pri nájazdoch na pobrežia muslimských regiónov východnej Afriky, južnej Ázie (najmä pobrežia Arakan-Bengal) a ostrovov juhovýchodnej Ázie.⁶² Do roku 1731 tvorili otroci 42 % populácie Kapského mesta.⁶³ Stojí za zmienku, že významnú časť z nich tvorili pravdepodobne rohingskí muslimovia.

Základy islámu v Juhoafrickej republike položili vzdelaní muslimovia z juhovýchodnej Ázie – menovite šejk Yúsuf al-Makassarí (zomrel v roku 1699) a Tuan Guru (zomrel v roku 1807), obaja politickí väzni v exile⁶⁴. Farma šejka Yúsufa v Zandvliete sa stala útočiskom pre otrokov utekajúcich z Kapského Mesta. Tuan Guru zriadil v Kapskom meste v roku 1793 prvú *madrasu* (islamskú školu) a v roku 1798 bola otvorená v tomto meste prvá mestská mešita.⁶⁵ V roku 1850 žilo v Kapskom meste približne 40 % muslimov a do roku 1891 ich počet presiahol 11 000, čiastočne i vďaka príchodu sezónnych robotníkov z Južnej Ázie do mesta na konci 60. rokov 19. storočia.⁶⁶

Príklady dobrovoľnej (alebo ekonomickej) migrácie sú početnejšie a najmä preto sa dobrovoľná migrácia stala hybnou silou šírenia islámu od 19. storočia, prakticky do každej krajiny na svete - aj do odľahlých krajín ako je Fidži⁶⁷. Jedným z príkladov dobrovoľných migrantov sú známi afganskí (a balučskí) poháňači tiav, ktorí „napomohli k priekopníctvu a osídleniu Austrálie“, konkrétne obrovského vnútrozemia, kde robili všetko, od prieskumu cez vedenie záchranných misií, až po osadenie železničných a telegrafických liniek.⁶⁸ Časom sa títo muži oženili s európskymi alebo domorodými ženami a založili si svoje vlastné osady, väčšinou postavené okolo malej provizórnej

⁶¹ Lapidus, Ira M., *A History of Islamic Societies*, Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2002, str. 760.

⁶² Vink, Markus, „The World's Oldest Trade”: Dutch Slavery and Slave Trade in the Indian Ocean in the Seventeenth Century,” *Journal of World History* 14, č. 2, 2003, str. 139.

⁶³ Ibid., 148.

⁶⁴ Lubbe, Gerrie, „Tuan Guru: Prince, Prisoner, Pioneer,” *Religion in South Africa* 7, č.1, 1986, str. 25.

⁶⁵ Loimeier, Roman, „Africa south of the Sahara to the First World War,” in Francis Robinson, *The New Cambridge History of Islam, Volume 5: The Islamic World in the Age of Western Dominance*, Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2010, str. 293.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ali, Jan, „Islam and Muslims in Fiji,” *Journal of Muslim Minority Affairs* 24, č. 1, 2004, str. 141.

⁶⁸ Rathur, Anwarul Q., „Muslim Encounter Down Under: Islam in Western Australia,” *Institute of Muslim Minority Affairs Journal* 1, č. 1, 1979, str. 103.

mešity. Ďalším príkladom dobrovoľnej migrácie je prípad Kanady, do ktorej začali koncom 19. storočia prichádzať libanonskí muslimskí imigranti, ktorí dúfali, že sa zúčastnia Zlatej horúčky na Klondiku alebo na výnosnom obchode s kožušinami. Niektorí z nich, ako napríklad Ali Abouchadi, sa stali veľmi úspešnými podnikateľmi a položili základy súčasnej kanadskej muslimskej komunity.⁶⁹

Zmiešané manželstvá

Zmiešané manželstvá medzi muslimami a nemuslimami zohrali v kontexte šírenia islámu dôležitú úlohu. Tejto oblasti výskumu sa pozornosť začala venovať iba nedávno, vzhľadom na to, že tými, ktorí týmto spôsobom konvertovali najčastejšie, boli ženy. Ako poznamenala Maya Shatzmiller v roku 1996: „Nielenže názor žien na konverzie absentoval, ale zdroje podnecujúce dejepisnú diskusiu na túto problematiku celkom ignorovali ženský pohľad.“⁷⁰ O viac ako dve desaťročia neskôr po tomto zistení prichádza rozsiahly výskum, ktorý skúma súvislosti medzi zmiešaným manželstvom a konverziou v islamských dejinách, avšak v tejto oblasti je potrebné vykonať ešte veľmi veľa práce.

Konverzie v dôsledku vzniku zmiešaných manželstiev boli dôležité pre založenie ranej muslimskej komunity v Španielsku. Okolo roku 785 napísal pápež Hadrián v Ríme list, v ktorom vyjadril svoje znepokojenie nad tým, že niektorí katolíci v Španielsku boli príliš otvorení uzatváraniu manželstiev s arabskými muslimami a na koncile v Córdobe v roku 836 boli kresťansko-muslimské zväzky zavrhnuté.⁷¹ Jedným z najznámejších bol prípad Sarah, dcéry Alamunda z kráľovskej vizigótskej rodiny. Sarah bola dvakrát vydatá za významných muslimov a nasledujúce storočia jej potomkovia založili niekoľko popredných muslimských rodín v Seville, vrátane Banú Hadždžádž a Banú Maslama.⁷² Jeden z jej potomkov, Ibn al-Kutija (zomrel v roku 971), ktorý bol slávnym učencom dejín,

⁶⁹ Munir, Hassam, „Meet Ali Abouchadi, the trailblazing Canadian Muslim,” iHistory, stiahnuté z: <http://www.ihistory.co/ali-ahmed-abouchadi/>; see also, Peter Baker, *Memoirs of an Arctic Arab: A Free Trader in the Canadian North, The Years 1907-1927*, Yellowknife Publishing Company, 1976.

⁷⁰ Shatzmiller, Maya, „Marriage, Family, and the Faith: Women’s Conversion to Islam,” *Journal of Family History* 21, č. 3, júl 1996, str. 235.

⁷¹ Moreno, Eduardo Manzano, „The Iberian Peninsula and North Africa,” in Chase F. Robinson, *The New Cambridge History of Islam, Volume 1: The Formation of the Islamic World, Sixth to Eleventh Centuries*, Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2010, str. 587.

⁷² Pre viac informácií pozri: Barton, Simon, „Marriage across frontiers: sexual mixing, power and identity in medieval Iberia,” *Journal of Medieval Iberian Studies* 3, č. 1, 2011, str. 1-25.

fikhu (práva) a hadísov (výrokov Proroka), vo svojej diskusii o ranej histórii islámu v Andalúzii spomína významnú úlohu svojej prababičky.⁷³ Obdobným je i prípad dcéry vizigótskeho šľachtica Theodomíra (zomrel v roku 743), ktorá sa vydala za ‘Abd al-Džabbára ibn Katába. Potomkovia tejto dvojice sa stali známymi ako Banú Katábovci, formujúci rodinu islamských učencov, ktorá si udržala svoj vplyv v Murcii až do konca islamskej vlády v 13. storočí.⁷⁴

Raná novoveká Osmanská ríša ponúka taktiež množstvo príkladov zmiešaných manželstiev vedúcich ku konverzii. Jedným z príkladov je Beatrice Michiel z Benátok, ktorá si v roku 1591 „zvolila konverziu bez nátlaku alebo donucovania“ a zmenila si meno na Fatimu Hatun.⁷⁵ Bola vychovávaná ako kresťanka, dvakrát vydatá a z druhého komplikovaného manželstva utiekla do Konštantínopolu, kde sa vydala za istého ‘Alího-agu. Jej syn, Giacomo, z prvého manželstva, nasledoval svoju matku konverziou na islám takmer o jednu dekádu neskôr.⁷⁶ Podobným prípadom bola i v zdrojoch nemenovaná manželka Ferencsa Csiszara pochádzajúceho z Váradu (súčasná Oradea, Rumunsko) v 16. storočí. Údajne odišla do Budína (Budapešť), aby sa tam vydala za „Turka“, čo s najväčšou pravdepodobnosťou zahŕňalo i konverziu na islám, i keď to nebolo pre uzatvorenie manželstva podmienkou.⁷⁷ Tento trend zaznamenali jezuiti, ktorí sa podieľali na misionárskej práci v Uhorsku ovládanom Osmanmi. Keďže sa takéto prípady opakovali, kráľ Matej Korvín (vládol v rokoch 1458 až 1490) napísal pápežovi list s prosbou o opätovnú možnosť uzatvorenia manželstva pre kresťanských mužov a ženy, ktorých partner opustil kvôli konverzii na islám namiesto toho, aby museli naďalej iba dúfať v jeho návrat alebo – čo je ešte horšie – hľadať ho na území Osmanského regiónu a riskovať, že počas tohto procesu konvertujú na islám aj oni sami.⁷⁸

V Indii okupovanej Britániou niekoľko *dalitských* žien (žien z utlačanej hinduistickej skupiny „nedotknuteľných“) konvertovalo na islám kvôli manželstvu s muslimami. Existuje minimálne 9 nahlásených prípadov z obdobia medzi rokmi 1924 až 1946, z ktorých sa 4 udiali v období od marca do mája 1924.⁷⁹ V skutočnosti, konverzií mohlo byť

73 James, David, *Early Islamic Spain: The History of Ibn al-Qutiya*, New York: Routledge, 2009, 50-51.

74 Moreno, „The Iberian Peninsula and North Africa,” str. 586-587.

75 Dursteler, Eric, „Fatima Hatun née Beatrice Michiel: Renegade Women in the Early Modern Mediterranean,” *The Medieval History Journal* 12, č. 2, 2009, str. 375.

76 *Ibid.*, 372.

77 Erdélyi, Gabriella, „Turning Turk as a Rational Decision in the Hungarian-Ottoman Frontier Zone,” *The Hungarian Historical Review* 4, č. 2, 2015, str. 333.

78 *Ibid.*, 323.

79 Gupta, Charu,, „Intimate Desires: Dalit Women and Religious Conversions in Colonial India,” *The Journal for Asian Studies* 73, č. 3, august 2014, str. 678.

ešte oveľa viac. Ak vezmeme do úvahy, že tieto prípady boli zaregistrované koloniálnou políciou v provincii Uttar Pradéš (UP) len preto, že sa tam vyskytli nepokoje. Bolo zistené, že i keď medzi *dalitmi* z provincie UP existovalo aktívne úsilie robiť *da'wu*, „v mnohých prípadoch individuálnych konverzií, najmä v nižších kastách, nebol dôvodom uzavretia zmiešaného manželstva proselytizmus (získavanie novovercov) ani odsúdenie doktríny, ale láska,“ i keď romantická motivácia bola „pravdepodobne podporená väčšou mobilitou“.⁸⁰

Aj v nedávnej dobe zohrávali zmiešané manželstvá dôležitú úlohu pri konverziách na islám. To je i prípad muslimov, ktorí sa prisťahovali do USA v polovici 20. storočia a oženili sa so ženami z Latinskej Ameriky. Štúdia o palestínskych prisťahovalcoch z roku 1947 v Chicagu spomína muža, ktorý sa oženil s mexickou Američankou a mal s ňou deti.⁸¹ Z približne rovnakého obdobia existujú i záznamy o muslimoch z Jemenu v južnej Kalifornii, ktorí si vzali americké manželky z Mexika a muslimoch z južnej Ázie v Harleme, ktorí sa oženili s Američankami z Portorika.⁸² Začiatkom 90. rokov sa odhadovalo, že na islám konvertovalo asi 100 Američanov pochádzajúcich z Latinskej Ameriky. Boli to prevažne ženy, ktoré sa vydali za muslimov v 70. rokoch 20. storočia.⁸³ Pozoruhodným trendom bolo to, že „konverzia jednej ženy viedla k reťazovej konverzii celej jej rodiny“.⁸⁴ Po svojej konverzii sa latinskoamerickí muslimovia usilovali o *da'wu* v latinskoamerických komunitách USA.

Ďalším nedávnym javom je prípad čínskych a filipínskych žien v Hongkongu, ktoré konvertovali na islám vďaka manželstvám s muslimami z Južnej Ázie. Začiatkom 20. storočia prichádzalo z Britmi ovládanej Indie do Hongkongu významné množstvo muslimov ako zamestnancov britskej administratívy. V priebehu japonskej okupácie Hongkongu počas 2. svetovej vojny sa za týchto muslimov vydalo mnoho znevýhodnených čínskych žien.⁸⁵ Začiatkom 90. rokov 20. storočia konvertovali filipínski pracovníci v Hongkongu, väčšinou oddaní katolíci vo veku 21-35 rokov, čoraz častejšie

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Oschinsky, Lawrence, „Islam in Chicago: Being a Study of the Acculturation of a Muslim Palestinian Community in that City,” *MA thesis*, University of Chicago, 1947, str. 35.

⁸² Friedlander, Jonathan, „The Yemenis of Delano: A Profile of a Rural Islamic Community,” v *Muslim Communities in North America*, Y.Y. Haddad a J. I. Smith, Albany: State University of New York Press, 1994, str. 441.

⁸³ Bowen, Patrick D., „U.S. Latina/o Muslims Since 1920: From ‘Moors’ to ‘Latino Muslims,’” *Journal of Religious History* 37, č. 2, jún 2013, str. 181.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Weiss, Anita M., „South Asian Muslims in Hong Kong: creation of ‘local boy’ identity,” *Modern Asian Studies* 25, č. 3, 1991, str. 432.

na islám a začali sa sobášiť s pakistanskými muslimkami. V samotnej štvrti Wan Chai žilo v roku 1993 až 1996 100 filipínskych konvertitov, ktorí tu tvorili približne 70 % všetkých konvertitov na islám. Spomínaný trend pokračoval aj začiatkom 21. storočia.⁸⁶

Vplyv mienkotvorných osobností

Konverzia vplyvných osobností politického a sociálneho diania na islám zohrávala historicky dôležitú úlohu v smerovaní ich nasledovateľov, obdivovateľov, podriadených alebo známych bližšie k posolstvu islámu. Počas života Proroka, mier a požehnanie s ním, bol príkladom takejto mienkotvornej osobnosti Sa'd ibn Mu'az. Sa'd bol vodcom jedného klanu spadajúceho pod Banu Aws, kmeňa Jasribu.⁸⁷ Prorok, mier a požehnanie s ním, poslal Mus'aba ibn 'Umajra, aby učil konvertitov v meste, v ktorom žil Sa'd a vyzýval ostatných k islámu, ale Sa'd s tým nesúhlasil a postavil sa proti Mus'abovi. Po rozhovore s Mus'abom Sa'd prijal islám, následne zvolal svoj rod a opýtal sa ich, čo si o ňom myslia. Odpovedali mu, že je ich vodcom, má vynikajúci úsudok a že sa angažuje v ich najlepšom záujme. Potom ich informoval, že prijal islám a do súmraku ho nasledoval celý jeho klan.⁸⁸

Prorok, mier a požehnanie s ním, poslal tiež listy vládcom v okolí Arábie berúc do úvahy ich úlohu, ako spoločenských autorít, a pozýval ich – a prostredníctvom nich aj ich nasledovníkov – aby prijali islám. Patrili medzi nich vládcovia Habešu, Byzancie a Perzie, guvernéri Gasánu (arabský kresťanský nárazníkový štát Byzancie), Jamámy (arabské kráľovstvo, v strednej časti dnešnej Saudskej Arábie) a Alexandrie.⁸⁹ Prorokovo múdre rozhodnutie poslať tieto listy odhaľuje skutočnosť, že v mnohých častiach sveta bola konverzia vplyvného politického vodcu na islám dôležitým míľnikom v šírení islámu v tomto regióne. Prípad umajjovského vodcu 'Abd al-Malika ibn Marwána (vládol v rokoch 685 až 705) je ilustratívny najmä poukazovaním na šírenie islámu vďaka konverzii vplyvných osobností, čo zohrávalo úlohu aj v islamizácii regiónov, ktoré boli podmanené

86 Hawwa, Sithi, „From Cross to Crescent: religious conversion of Filipina domestic workers in Hong Kong,” *Islam and Christian-Muslim Relations* 11, č. 3, 2000, str. 353.

87 Predislamský názov Medíny (pozn. prekladu).

88 Lings, Martin, *Muhammad: His Life Based on the Earliest Sources*, Cambridge: Islamic Texts Society, 1991, str. 109-110.

89 Bangash, Zafar, *Power Manifestations of the Sírāh: Examining the Letters and Treaties of the Messenger of Allah*, Richmond Hill: Institute of Contemporary Islamic Thought, 2011, str. 225-256.

muslimskými vojskami (Šám⁹⁰ bol prvým regiónom mimo Arábie, ktorý prešiel úplne pod muslimskú nadvládu).⁹¹ Avšak, ako tvrdil Thomas Carlson, islamizácia Sýrie bola „mnohostranným sociálnym a kultúrnym procesom“, ktorý nebol ukončený ešte ani v čase dobytia regiónu Osmanmi v roku 1516, takmer tisíc rokov od začiatku muslimskej nadvlády.⁹²

V islamizácii Šámu (územie v Sýrii) zohralo úlohu množstvo faktorov. Jedným z nich bola skutočnosť, že sa Šám stal centrom ranej muslimskej ríše po tom, čo si dynastia Umajjovcov zvolila za hlavné mesto Damask. Sýria bola prvým regiónom, v ktorom sa Umajjovci usilovali o náboženskú legitimitu, ktorou by zdôvodnili svoju nadvládu v regióne.⁹³ Abd al-Malik propagoval islám v Šáme ako politickú záležitosť. Zaviedol arabčinu ako úradný jazyk ríšskej administratívy, po prvýkrát začal raziť vlastné islamské mince, v okolí ciest vystaval mílniky (nesúce nápis „bismilláh“, v preklade „v mene Božom“), ktoré pomáhali cestujúcim nájsť správny smer a postavil známy Skalný dóm (Dome of the Rock) v Jeruzaleme.⁹⁴

Po tom, čo sa islám v Šáme etabloval, Abd al-Malik a ďalšie vplyvné authority tohto regiónu, vrátane vodcov, akými boli slávny Saláh ad-Dín (Saladin, zomrel v roku 1193) a poprední islamskí učenci, ako napríklad Ibn ‘Asákir, al-Nawawí, Ibn Tajmijah, Ibn al-Kajjim, Ibn Kasír a al-Zahabí (všetci pôsobiaci v 13. storočí) umožnili nemuslimom zapojiť sa do chodu muslimského života – islamskej vierouky, praktík a svetonázorov. Na základe toho sa mnohí nemuslimovia neskôr rozhodli prijať vieru, iní ju odmietli alebo z nej prevzali iba časť.

Slávny čínsky muslimský admirál Cheng Ho (zomrel v roku 1433), ktorý sa angažoval v šírení islámu v častiach juhovýchodnej Ázie, bol mužom s veľkým sociálnym vplyvom. Medzi rokmi 1405 a 1433 viedol Cheng Ho sedem námorných výprav pre dynastiu Ming, ktoré ho zaviedli do hlavných prístavov Indického oceánu, až po Mombrasu (v Keni). Zaujímavosťou je, že mnohí z Cheng Ho-ovej posádky boli chuejskými muslimami rovnako ako on a niektorí vykonali počas plavieb *hadždž* (púť do Mekky). Cheng Ho, jeho

⁹⁰ Tradičný názov, ktorým sa označovalo územie zahŕňajúce časti dnešnej Sýrie, Jordánska, Libanonu a Palestíny.

⁹¹ Kennedy, Hugh, *The Great Arab Conquests: How the Spread of Islam Changed the World We Live In*, Filadelfia: Da Capo Press, 2007, str. 93.

⁹² Carlson, Thomas A. „The Geography of Islamization in Syria, 600-1500,” *Journal of the American Oriental Society* 135, č. 4, 2015, str. 791.

⁹³ Cook, David, „The Beginnings of Islam in Syria during the Umayyad Period,” PhD diss., University of Chicago, 2002, str. 280.

⁹⁴ Robinson, Chase F., ‘Abd al-Malik, London: Oneworld Publications, 2012, kapitola 6.

muslimská posádka a čínski muslimskí vyslanci⁹⁵, ktorí ich nasledovali na Jávu a do ďalších častí juhovýchodnej Ázie, napomohli šíreniu islámu naprieč týmto regiónom, predovšetkým zakladaním mešít.⁹⁶ Ich priekopnícke úsilie najlepšie vystihuje skutočnosť, že v súčasnosti žije vo svete viac ako 105 miliónov jávskych muslimov. To z nich robí štvrtú najväčšiu etnickú skupinu medzi muslimami (hneď po Araboch, Bengálčanoch a Pandžábčanoch).⁹⁷ Dodnes je mnoho mešít v regióne pomenovaných po tomto námorníkovi ako napríklad Cheng Ho v Palembangu v Indonézii.

Moderným príkladom úlohy mienkotvornej osobnosti pri šírení islámu je Warith Deen Muhammad, popredný predstaviteľ (1975 až 1976) pseudoislamského hnutia v USA známeho ako Nation of Islam (NOI). Po tom, ako Warith Deen Muhammad prijal sunnitský islám, postupne reformoval NOI tak, aby sa prispôbil mainstreamovej islamskej tradícii a vyzval svojich nasledovníkov, aby učinili to isté.⁹⁸ Prechod približne 70-tisíc členov NIO k tradičnému islámu nasledujúc W.D. Muhammada sa dá považovať za najväčšiu masovú konverziu na islám v dejinách USA.⁹⁹

Je dôležité poznamenať, že mienkotvorné osobnosti v rámci spoločnosti nezastávali vždy privilegované pozície; islamizácia bežných ľudí nastávala tiež pod vplyvom miestnych mienkotvorných postáv. Tak tomu bolo i v prípade regiónov Lindi a Mtwara v juhovýchodnej Tanzánii na začiatku 20. storočia. Koncom 19. storočia boli najpočetnejšou skupinou v regióne nemuslimovia, avšak dnes tvoria väčšinu populácie muslimovia. Množstvo konverzií sa uskutočnilo medzi rokmi 1910 a 1950, pričom tu ako „kľúčoví sprostredkovatelia“ islamizácie zohrali úlohu prostí dedinčania.¹⁰⁰ Muslimskí obchodníci a sufijskí učenci dlhodobo pôsobili v tanzánskej oblasti Swahilského pobrežia, ale napriek tomu neboli schopní priniesť posolstvo islámu do vidieckych oblastí vo vzdialenejšom vnútrozemí. Na vrchole antikoloniálneho odboja (ktoré skončilo vojnou Maji Maji v rokoch 1905 až 1907) „začali bežní dedinčania, ktorí strávili určitý čas na Swahilskom pobreží, pracovať ako učitelia Koránu a v tejto pozícii pôsobili až do

⁹⁵ Sen, Tan Ta, *Cheng Ho and Islam in Southeast Asia*, Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2009, str. 171.

⁹⁶ Pre ďalšie informácie pozrite Kong Yuanzhi, “On the Relationship between Cheng Ho and Islam in Southeast Asia,” *Kyoto Review of Southeast Asia* 10, 2008, <https://kyotoreview.org/issue-10/on-the-relationship-between-cheng-ho-and-islam-in-southeast-asia/>.

⁹⁷ Založené na odhadoch CIA Factbook’s z roku 2014.

⁹⁸ Gibson, Dawn-Marie, *A History of the Nation of Islam: Race, Islam and the Quest for Freedom*, Santa Barbara: Praeger, 2012, str. 77.

⁹⁹ GhaneaBassiri, Kambiz, *A History of Islam in America: From the New World to the New World Order*, New York: Cambridge University Press, 2010, str. 288.

¹⁰⁰ Becker, Felicitas „Commoners in the process of Islamization: reassessing their role in the light of evidence from southeastern Tanzania,” *Journal of World History* 3, 2008, str. 236.

obdobia schválenia výstavby mešít miestnou skupinou starších z rodu.¹⁰¹ Nemeckí úradníci opísali týchto mužov ako *schamba-waalimu* („terénnych učiteľov“). Boli „na nerozoznanie od vidiečanov, rešpektovaní kvôli svojim znalostiam a oddanosti, ale ani jeden z nich nebol obzvlášť zámožný a nemal ani vysoké duchovné alebo sociálne postavenie“. Dnes sú však známi ako tí, ktorí „priniesli“ islám z pobrežia a šírili ho po celom regióne.¹⁰²

Ďalší prípad konverzie v dôsledku vplyvu mienkotvorných osobností, ktoré nezastávali mimoriadne privilegované pozície v spoločnosti, nastal v raných storočiach islamských dejín pod záštitou systému *mawálí*. Arabské slovo *mawlá* môže byť použité na označenie „klienta“ vo vzťahu ochranca-klient. Počas raného obdobia muslimskej nadvlády na dnešnom Blízkom východe sa nemuslimovia často stávali „klientmi“ alebo *mawálí* vznikajúcej arabskej muslimskej elity, ktorá im poskytla ochranu a hájila ich záujmy. Ako poznamenala Patrícia Crone, nevyžadovalo to nevyhnutne konverziu klienta na islám.¹⁰³ Avšak, je pravdepodobné, že možnosť zapojiť sa do tohto muslimského patronátu podnietila mnohých klientov ku konverzii. Čoskoro mnohí z *mawálí* mali svojich vlastných *mawálí*, čím vytvorili „efekt snehovej gule“ konverzií na islám prostredníctvom osobných prepojení alebo vplyvu, ktorý bol viditeľný najmä počas prvých štyroch storočí islamských dejín.¹⁰⁴

Nakoniec, pokiaľ ide o šírenie islámu prostredníctvom vplyvných osobností, je dôležité stručne spomenúť priekopnícku prácu Richarda Bullieta v tejto oblasti. Pomocou kvantitatívnej analýzy mien uvedených v životopisných záznamoch z raných storočí islamských dejín poukazuje Bulliet na to, že šírenie islámu bolo veľmi pomalé. Dokazuje to pomalou rýchlosťou zmien, napríklad zmien mien, ktoré sa identifikovali ako kresťanské na mená jednoznačne muslimské.¹⁰⁵ Pri pohľade na Blízky východ, severnú Afriku a Španielsko Bulliet upriamuje pozornosť na regionálne „krivky konverzie“ tohto obdobia v tvare „S“, na ktorých si môžeme všimnúť obdobie, kedy postupne konvertovalo stále viac ľudí pred obdobím rázneho spomalenia konverzií. Vyplýva z toho, že ľudia sa rozhodovali pre konverziu kvôli svojim osobným interakciám s muslimami.

¹⁰¹ Ibid., 239.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Crone, Patricia, *Slaves on Horses: The Evolution of the Islamic Polity*, Cambridge: *Cambridge University Press*, 1980, str. 237 a 358.

¹⁰⁴ Nawas, John „A Client’s Client: The Process of Islamization in Early and Classical Islam,” *Journal of Abbasid Studies* 1, 2014, str. 144.

¹⁰⁵ Harrison, Alwijn, „Behind the Curve: Bulliet and Conversion to Islam in al-Andalus Revisited,” *Al-Masáq* 24, č. 1, 2012, str. 39.

Bulliet šikovne prirovnal šírenie islámu k modelu zavádzania nových technológií či zariadení, procesu, ktorý obyčajne taktiež kopíruje krivku v tvare „S“: „Niekoľko inovátorov by si najprv osvojilo novú techniku, potom by sa táto technika ujala a spustil by sa tzv. bandwagon efekt spôsobujúci prudký vzostup v strede krivky, až nakoniec by sa postupne znížil počet nových ľudí, ktorí by si túto techniku osvojili, pretože potenciálny trh je ňou už presýtený.“¹⁰⁶ A tak Bulliet predpokladal, že čím bol nemuslim obklopený väčším počtom muslimov, s ktorými bol v osobnom kontakte, tým bola pravdepodobnosť jeho konverzie k islámu vyššia, až kým väčšina nemuslimov v regióne nekonvertovala.

II. Prijatie posolstva

Predchádzajúca diskusia sa zamerala na spôsob šírenia posolstva islámu. Je náročné zistiť, z akého dôvodu bolo toto posolstvo akceptované konkrétnymi jednotlivcami, keďže nie sme schopní určiť ich presné motivácie. Niektorí konvertiti, ako napríklad Malcolm X, písali o svojej ceste k islámu, čím nám poskytli letmý pohľad na dôvody vedúce k ich rozhodnutiu. V drvivej väčšine prípadov však môžeme vidieť tri druhy motivácií, ktoré boli pravdepodobne najvýraznejšie. Tieto motivácie už boli spomenuté vo vzťahu k vyššie uvedeným príkladom, ale podrobnejšie sú rozpracované v nasledujúcej časti článku.

Dôraz islámu na spravodlivosť

Historik Bahdžat ‘Abd al-Latif poukázal na to, že „posolstvo islámu sa zaujímalo od svojho počiatku o chudobných a znevýhodnených, ktorí často tvorili väčšinu populácie, a jeho cieľom bolo oslobodiť ich a zlepšiť ich postavenie. Toto bolo možno jedným z

¹⁰⁶ Bulliet, Richard W., *Conversion to Islam In the Medieval Period: An Essay in Quantitative History*, Cambridge: Harvard University Press, 1979, str. 28.

najsilnejších stimulov pre prijatie výzvy k islámu...“¹⁰⁷ Richard Eaton opísal islám ako „náboženstvo sociálneho oslobodenia“.¹⁰⁸

Táto téza je zakotvená v islamskom dôraze na úsilie o nastolenie spravodlivosti, na rozdiel od iných náboženských tradícií, ktoré umožňujú (alebo priam povzbudzujú) pasivitu či sľubujú iba nadpozemskú spásu.

V rámci diskusií o pôvode islámu a osobných dôvodoch proroka Muhammada, kvôli ktorým sa vracal do jaskyne Hirá' a ktoré viedli až k prvému zjaveniu, Ahmed Afzaal zastával názor, že „skôr či neskôr bude musieť byť kríza hľadania zmyslu spôsobená kontaktom citlivej osoby s brutálnou realitou nespravodlivosti adresovaná na úrovni sociálnej a materiálnej reality. Hoci *ideálnym záujmom* niekoho môže byť vytvorenie vhodnej teodícey (zdôvodnenia Božej existencie; pozn. redakcie) a nádej na spásu na druhom svete, problému nespravodlivosti možno adekvátne čeliť iba úsilím o splnenie *materiálnych záujmov* slabých, chudobných a znevýhodnených.“¹⁰⁹ Je všeobecne známe, že mnohí z prvých *sahábov* (spoločníkov Proroka, mier a požehnanie s ním) pochádzali práve zo znevýhodnených vrstiev mekkánskej spoločnosti.¹¹⁰

Je potrebné dodať, že prípady spomínané v tejto časti sa síce môžu javiť iba ako „konverzie z pohodlnosti“, neznamená to však, že mnohí z nich neboli o novom vierovyznaní i presvedčení. Mnohí znevýhodnení konvertiti, ako napríklad spoločníci Proroka Jásir al-‘Ansí a Sumajja bint Chajjat nekonvertovali na islám iba kvôli príslubu zlepšenia ich materiálneho postavenia. Ak by to tak bolo, pravdepodobne by odpadli od viery pod ťarchou mučenia, ktoré viedlo k ich mučeníckej smrti. Je skôr pravdepodobné, že verili v spravodlivosť islamského svetonázoru, ktorého výzva zahŕňala – ale neobmedzovala sa iba naň – dôraz na sociálnu a ekonomickú spravodlivosť.¹¹¹ Samozrejme, toto tvrdenie nepopiera, že niektoré konverzie boli možno iba formálne, avšak pripomína, že prospech nebol vždy ich hlavnou motiváciou.

Jedným z príkladov výzvy k islamskému „sociálnemu oslobodeniu“ je šírenie islámu v južnej Ázii. Kastový systém hinduizmu, ktorý patrí medzi jednu z najtrvalejších foriem

¹⁰⁷ Al-Latif, Bahjat Kamil Abd, „The Prophet Muhammad and the Universal Message of Islam,“ v Idris El Hareir a El Hadji Ravane M'Baye, *The Different Aspects of Islamic Culture, Volume Three: The Spread of Islam Throughout the World*, Paríž: UNESCO, 2011, str. 39.

¹⁰⁸ Eaton, Richard M., *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley: University of California Press, 1993, str. 127.

¹⁰⁹ Afzaal, Ahmed, „The Origin of Islam as a Social Movement,“ *Islamic Studies* 42, č. 2, Summer 2003, str. 225.

¹¹⁰ Pre príklad pozrite Fred M. Donner, *Muhammad and the Believers: At the Origins of Islam*, Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 2010, str. 41.

¹¹¹ Kathír, Ismá'íl ibn, Gassick, Trevor Le, Fareed, Ahmed, *The Life of the Prophet Muhammad, Volume I: Al-Síra al-Nabawijja*, Veľká Británia: Garnet Publishing, 1998, str. 358.

sociálneho rozvrstvenia v dejinách ľudstva, odsúva členov nižších kást, ako *shudras* (robotníkov) alebo *dalits* (nedotknuteľných) do veľmi znevýhodnených pozícií s malou či žiadnou nádejou na vzostup v rámci kastového systému. Raní muslimovia v južnej Ázii sa „snažili priniesť islám k početným indickým kastám, ktoré boli opovrhované, odmietané a diskriminované“.¹¹² Britskí úradníci pozorovali tento proces až do počiatku 19. storočia, čo dosvedčil i indický historik Niharranjan Ray.¹¹³

V súvislosti s ranou modernou Osmanskou ríšou sa mnohé kresťanské ženy rozhodli konvertovať na islám kvôli príslubu priaznivejšej životnej situácie. Lady Elizabeth Cracen (zomrela v roku 1828) z Anglicka poznamenala, že „Turci sú príkladom pre všetky národy v správaní sa k ženskému pohlaviu.“¹¹⁴ Muslimské ženy v Osmanskej ríši – ktoré boli považované už v puberte za právne subjekty – mali prístup k mnohým právnym výsadám, vrátane práva vlastníť a spravovať svoj majetok bez zásahu muža a práva predkladať svoje sťažnosti súdu.¹¹⁵ Nemuslimky v Osmanskej ríši mohli taktiež pristupovať k islamským súdom a často ich uprednostňovali pred vlastnými kresťanskými alebo židovskými komunitnými súdmi. Zaujímali sa o relatívnu slobodu, ktorú mohli muslimské ženy získať rozvodom v prípade nefunkčného manželstva.¹¹⁶ Mnohé z nich sa rozhodli vykročiť ďalej a konvertovali na islám.

Ďalší príklad je z obdobia druhej svetovej vojny. Počas mesiacov, ktoré nasledovali po nacistickej invázii do Juhoslávie v roku 1941, sa mnohí židia snažili uniknúť pred prenasledovaním konverziou na islám. V období medzi aprílom a októbrom prijalo minimálne 20 % sarajevských židov islám alebo katolicizmus.¹¹⁷ Ustašovský režim (miestny chorvátsky fašistický spojenec nacistov) bol tak znepokojnený, že konverzie okamžite zakázal. Napriek tomu hlavný muftí Juhoslávie Fehim Spaho vyzval členov ustašovského režimu, aby chránili židovských konvertitov na islám a poučil *‘ulamá* (učencov), aby im ponúkli útočisko a tým ich zachránili pred holokaustom.¹¹⁸

112 Al-Zelitny, Abdallah Salem, „Islam in Afghanistan,” v Idris El Hareir a El Hadji Ravane M’Baye, *The Different Aspects of Islamic Culture, Volume Three: The Spread of Islam throughout the World*, Paríž: UNESCO, 2011, str. 595-596.

113 Hardy, Peter, „Modern European and Muslim Explanations of Conversion to Islam in South Asia: A Preliminary Survey of the Literature,” *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, č. 2, 1977, str. 188; Ray, Niharranjan, „Medieval Bengali Culture,” *Visva Bharati Quarterly* 11, č. 2, 1945, str. 49.

114 Nashat, Guity „Women in the Middle East, 8,000 BCE to 1700 CE,” in Teresa A. Meade and Merry E. Wiesner-Hanks, *A Companion to Gender History*, Oxford: Wiley, 2004, str. 245-246.

115 Dursteler, „Fatima Hatun,” 363.

116 Ibid.

117 Motadel, David, *Islam and Nazi Germany’s War*, Cambridge: Harvard University Press, 2014, str. 213.

118 Ibid.

Dokonca i dnes môžeme vidieť tento trend vo väčšej miere v konverziách na islám vo väzeniach, najmä v USA, ktoré majú najvyšší počet väzňov v pomere k počtu obyvateľov na svete. Ročne konvertuje v USA na islám až 40 000 väzňov, čo predstavuje 80 % všetkých náboženských konverzií vo väzenskom prostredí.¹¹⁹ Väzni konvertujú z rôznych dôvodov, vrátane ochrany (najmä pred väzenskými gangami alebo drogovými dílermi), z dôvodu pokánia a duchovnej obrody alebo kvôli dôrazu na sociálnu spravodlivosť, ktorú považujú za ústrednú časť islamskej tradície.¹²⁰ Posledný aspekt nie je nadhodnotený; muslimovia v USA sa od 60. rokov minulého storočia najviac angažovali za práva väzňov v USA a i dnes sú „pravdepodobne najaktívnejšími ľuďmi, ktorí sa zaoberajú súdnymi spormi“ vo väzenskom systéme.¹²¹

Dôraz islámu na jednotu

Dôraz islámu na jednotu udržal muslimov v spojení s ich náboženským, demografickým a sociálno-kultúrnym „srdcom“ *ummy* bez ohľadu na ich fyzickú alebo metaforickú „vzdialenosť“ od nej. Praktizovanie povinných pilierov islámu pomáhalo muslimom udržať si individualitu a zjednotiť malé, vznikajúce muslimské komunity vo vzdialenejších regiónoch: *salát* (denná modlitba, pokiaľ možno praktizovaná v zhromaždení) pomáhala muslimom zjednocovať sa na miestnej úrovni a *hadždž* (púť do Mekky vykonávaná aspoň raz za život tými, ktorí sú toho fyzicky a finančne schopní) im pomohla začleniť sa do svetovej *ummy*. Nie je prekvapením, že čoskoro po svojej konverzii 1. novembra 1909, sa prvý japonský konvertita na islám Omar Yamaoka vylodil 10. decembra v Džidde na svojej ceste absolvovať *hadždž*.¹²² Bezprostredne potom inicioval snahu vybudovať v Japonsku mešitu, ktorá by priestorovo zjednocovala

¹¹⁹ Hamm, Mark S, „Prisoner Radicalization and Sacred Terrorism: A Life Course Perspective,” v Richard Rosenfeld, Kenna Quinet a Crystal Garcia, *Contemporary Issues in Criminology Theory and Research: The Role of Social Institutions*, Belmont: Wadsworth Cengage Learning, 2012, str. 174.

¹²⁰ SpearIt, *American Prisons: A Critical Primer on Culture and Conversion to Islam*, Sarasota: prvá edícia, 2017, str. 13.

¹²¹ SpearIt, „Muslim Radicalization in Prison: Responding with Sound Penal Policy or the Sound of Alarm?” *Gonzaga Law Review* 49, č. 1, 2014, str. 37.

¹²² Esenbel, Selcuk, „Fukushima Yasumasa and Utsunomiya Taró on the Edge of the Silk Road: Pan-Asian Visions and the Network of Military Intelligence from the Ottoman and Qajar Realms into Central Asia,” v Selcuk Esenbel, *Japan on the Silk Road: Encounters and Perspectives of Politics and Culture in Eurasia*, Leiden: Brill, 2018, str. 103.

prostredie japonských muslimov; Tokijská mešita bola otvorená v roku 1938.¹²³ Množstvo Japoncov, ktorí prijali islám, sa čoskoro po konverzii taktiež usilovalo o vykonanie *hadždžu*; osem japonských muslimov sa pokúsilo absolvovať *hadždž* v rokoch 1934 až 1938, pričom päť z nich sa plavilo do Mekky minimálne dvakrát.¹²⁴

V minulom storočí opísali Muhammad Asad¹²⁵ a Malcolm X dôraz kladený na jednotu v isláme a ubezpečili konvertitov, že ho nájdú a pochopia, ak vykonajú *hadždž*.

Asad, známy vďaka svojmu anglickému prekladu a komentárom Koránu, prijal islám v roku 1926 a čoskoro na to vykonal *hadždž*. Takto opísal Čierny kameň v Ka'be: „Prorok si bol dobre vedomý toho, že všetky neskoršie generácie veriacich budú vždy nasledovať jeho príklad: a keď pobozkal kameň, vedel, že sa na ňom budú stretávať pery budúcich pútnikov s jeho perami v symbolickom spojení, ktoré ponúkol celému svojmu spoločenstvu i po jeho smrti.“¹²⁶ Keď bol na hore 'Arafat, cítil, akoby mu „vietor kričal do uší s nesmiernou radosťou: ‚Už nikdy viac nebudeš cudzinec!‘“¹²⁷

Malcolm X konvertoval na mainstreamový islám po svojom zážitku počas *hadždžu* v roku 1964. Tento efekt komentoval slovami: „Konverzie na islám po celom svete by sa mohli zdvojnásobiť a ztrojnásobiť, ak by bola pestrosť a skutočná spiritualita *hadždžu* adekvátne prezentovaná a propagovaná medzi nemuslimami.“¹²⁸ Dá sa povedať, že *hadždž* upevnil konverzie Yamaoka, Asada, Malcolma X a mnohých ďalších.

Hadždž slúžil aj ako akési medzinárodné fórum a trhovisko. V predmodernej dobe trvala cesta na *hadždž* často mesiace, ba i roky. Mnohí muslimovia si zámerne predlžovali túto cestu zastávkami vo veľkých mestách a obchodných centrách, štúdiom u učencov pozdĺž ciest a zotrvaním v Mekke a Medíne, kde mali možnosť odovzdávať a získavať nové správy, znalosti, nápady, obchodné príležitosti a služby. Táto výmena poskytovala novým konvertitom nielen trvalú integráciu do *ummy*, ale viedla k príležitostiam pre ďalšie konverzie.

Dobрым príkladom je slávny *hadždž* Mansa Musu z Mali v rokoch 1324 a 1325. Hovorí sa, že viedol veľkú karavánu a niesol také množstvo zlata, ktoré prerozdělil na cestách v

¹²³ Koyagi, Mikiya, „The Hajj by Japanese Muslims in the Interwar Period: Japan's Pan-Asianism and Economic Interests in the Islamic World,“ *Journal of World History* 24, č. 4, 2013, str. 859.

¹²⁴ *Ibid.*, 850.

¹²⁵ Občianskym menom Leopold Weiss bol rakúsko-uhorský muslimský novinár, cestovateľ, spisovateľ, lingvista, politický teoretik, diplomat a islamský učenec. Asad bol jedným z najvplyvnejších európskych konvertitov 20. storočia.

¹²⁶ Nawwáb, Ismá'íl, „A Matter of Love: Muhammad Asad and Islam,“ *Islamic Studies* 39, č. 2, 2000, str. 230.

¹²⁷ *Ibid.*, 171.

¹²⁸ Malcolm X, *The Autobiography of Malcolm X, as told to Alex Haley*, New York: Ballantine Books, 1973, str. 396.

rámci charity a darov, až spôsobil hyperinfláciu a poškodil ekonomiky Káhiry, Medíny a Mekky na niekoľko nasledujúcich rokov. Kvôli štedrému rozdávaniu svojho bohatstva sa stal Mansa Musa slávnym a podnietil v mnohých muslimských obchodníkoch, cestovateľoch a učencoch zvedavosť, ktorá ich priviedla až do jeho vzdialeného kráľovstva – na Mali.¹²⁹ Cestou naspäť priniesol do kráľovstva množstvo islamských textov a priviedol so sebou niekoľko učencov, vrátane básnika Andalusího a spisovateľa Abú Isháka Ibrahima al-Sáhilího, ktorý sa usadil v Timbuktu a dostal za úlohu viesť slávnú miestnu mešitu Djinguereber. Takto zohral Mansa Musa významnú úlohu v premene Timbuktu na prominentné mesto západnej Afriky, odkiaľ sa islám postupne rozšíril do zvyšku regiónu.¹³⁰

Samozrejme, tento dôraz na jednotu bol rozšírený v isláme i iných oblastiach, nie len pokiaľ ide o *hadždž*. Napríklad v roku 1894 sa osmanský sultán rozhodol vyslať britského konvertitu na islám Abdullaha Quilliamu z Liverpoolu (tiež známeho postavením prvej britskej mešity) ako svojho zástupcu na slávnostné otvorenie mešity Shitta-Bey, prvej mešity v Lagose v súčasnej Nigérii.¹³¹ Quilliam bol srdečne prijatý muslimami naprieč celou západnou Afrikou a neskôr, po prečítaní jeho knihy *Islamská viera* konvertoval na islám najmenej jeden ďalší človek z jeho regiónu, John Thomas Brimah.¹³² Podľa týždenníka *Sierra Leone Weekly News*: „Existencia islámu v Liverpoole [...] podnietila západoafrických mohamedánov k novému spôsobu života.“¹³³

Univerzálnosť islámu

Najvýstižnejšie túto vlastnosť islámu opísal Dr. Umar Abd-Allah: „Islám sa naprieč dejinami javí ako priateľský voči kultúre a v tomto ohľade môže byť prirovnávaný ku krištáľovo čistej rieke. Jeho vody sú čisté, sladké a životodarné, bez vlastného zafarbenia, odrážajú podložie (pôvodnú kultúru) nad ktorým prúdia. V Číne vyzerá islám čínsky, v Mali africky. Trvalý kultúrny význam pre rôznych ľudí, rôzne miesta a rôzne obdobia

129 Známy cestovateľ Ibn Battúta navštívil Bali na základe správ, ktoré počul, v roku 1352; pozri: David Waines, *The Odyssey of Ibn Battuta: Uncommon Tales of a Medieval Adventurer*, London: I.B. Taurus, 2010, str. 172.

130 Hunwick, John, *Timbuktu and the Songhay Empire: Al-Sa'dí's Ta'rik Al-Sudán Down to 1613 and Other Contemporary Documents*, Leiden: Brill, 2003.

131 Singleton, Brent, „That Ye May Know Each Other”: Late Victorian Interactions between British and West African Muslims,” *Journal of Muslim Minority Affairs* 29, č. 3, 2009, str. 374.

132 *Ibid*, 376.

133 „Sierra Leone Mohammedan in Liverpool,” *Sierra Leone Weekly News*, 3. február 1894, str. 5.

dejín predurčuje islámu ako globálnej civilizácii dlhý úspech.¹³⁴ Toto vyjadruje i uznávaný princíp *fikhu* (islamského práva), vyslovený Ahmadom ibn Hanbalom, Ibn Tajmíjjom a inými, podľa ktorého všetky zvyky (*urf*), ktoré nie sú zakázané, sú povolené.¹³⁵

Richard Eaton pozoroval islamizáciu v Bengálsku a všimol si, že „to, čo pomohlo islámu stať sa v Bengálsku nielen historicky úspešným ale i pokračujúcim v rámci živého sociálneho života, bola jeho schopnosť prispôbiť sa krajine a kultúre jej obyvateľov, i keď sa obe menili.“¹³⁶ To isté sa dá povedať o mnohých iných regiónoch, v ktorých sa islám šír.

Šírenie islámu bolo vo veľkej miere úspešné vďaka tomu, že prebiehalo spôsobmi, ktoré zjavne nenarúšali miestnu kultúru a životný štýl. Toto je veľmi dôležitý argument pre dnešné sociálno-politické prostredie, pretože množstvo islamofóbných a protiutečeneckých vyhlásení, najmä v Európe, je založených na domnienke, že islám predstavuje ohrozenie európskeho židovsko-kresťanského dedičstva a kultúry.¹³⁷

Historicky sa rané muslimské komunity spravidla pridržiavali osobitnej subkultúry, prijímali všetko, čo považovali za prijateľné z dominantnej (či hegemónnej)¹³⁸ kultúry a zdržiavali sa toho, čo sa im javilo byť v rozpore s ich vierou. Muslimovia s určitou výstavou vystavovali nemuslimov islamským tradíciám a hodnotám spôsobmi citlivými voči ich kultúre bez toho, aby im ich vnucovali (hoci existujú aj zriedkavé výnimky, ako bolo uvedené vyššie).

Príkladom toho je úloha literatúry, dôležitej zložky kultúry, v šírení islámu v juhovýchodnej Ázii – ide o korpus knihy *Book of One Thousand Questions*. Údajne je to zbierka zložená z 1000 otázok, ktoré položil ‘Abd Alláh ibn Salám, židovský rabín v Medíne prorokovi Muhammadovi, mier a požehnanie s ním, predtým než prijal islám.

¹³⁴ Abd-Allah, Umar Faruq, „Islam and the Cultural Imperative,” *Nawawi Foundation*, 2004, str. 1, obnovené prostredníctvom: University of Alberta z:

<http://www.artsrn.ualberta.ca/amcdouga/Hist347/additional%20rdgs/article%20culture%20imperative.pdf>

¹³⁵ Taymíjjah, Taqí Al-Dín ibn, v Abd al-Rahmán ibn Muḥammad ibn Qásim, *Majmú‘ Al-Fatáwa*, v. 29, Madínah: Majma‘ Al-Malik Fahd li-Tibá‘at Al-Mushaf Al-Šaríf, 1995, str. 16-17.

¹³⁶ Eaton, Richard M., *The Rise of Islam and the Bengal Frontier, 1204-1760*, Berkeley: University of California Press, 1993, str. 315.

¹³⁷ Pre príklad pozri: Gabriele Marranci, „Multiculturalism, Islam and the Clash of Civilizations Theory: Rethinking Islamophobia,” *Culture and Religion* 5, č. 1, 2004.

¹³⁸ Pre diskusiu o výhodách a nevýhodách kultúrnej hegemónie pozri: „The Concept of Cultural Hegemony: Problems and Possibilities,” *The American Historical Review* 90, č. 3, 1985, str. 567-593.

Kniha bola pôvodne zozbieraná v arabčine a preložená do malajčiny a jávčiny.¹³⁹ Jávske preklady boli špecificky prispôbené, aby sa z nich prednášalo obyvateľom juhovýchodnej Ázie, muslimom i nemuslimom. Boli používané na preukázanie rozumového a duchovného rozmeru islámu a zároveň poskytovali nemuslimom kultúrne podložený text, ktorý riešil ich otázky týkajúce sa *dínu*.¹⁴⁰

Ďalším príkladom, ktorý ilustruje priateľský postoj islámu voči kultúre sú rozdielne „odnože islamskej praxe“, ako ich môžeme vidieť napríklad na ostrove Mayotte v Indickom oceáne, ktorého populáciu tvorí približne 260 000 obyvateľov, z ktorých 97 % sa identifikuje ako muslimovia. Bádania si všimli, že ľudia z Mayotte sa „už dlho považovali za muslimov a ich lojalita k islámu je vyjadrená ich rituálmi a kozmológiou.“¹⁴¹ Napriek tomu, že *fundis* (učitelia) sa odvolávajú na autoritu Koránu a Sunny (príklad Proroka), relatívna izolácia ostrova umožnila rozvoj osobitných miestnych tradícií, ktoré vykladajú náboženské texty inými spôsobmi. Tieto výklady siahajú od „náboženského tanca“ známeho ako *daira* až po prísny zákaz získavania finančných prostriedkov z politickej činnosti.¹⁴²

Azda najpozoruhodnejším príkladom univerzálnosti islámu bola jeho schopnosť asimilovať Mongolov po tom, čo spôsobili obrovské škody v mnohých častiach muslimského sveta. Ako poznamenal Ishajahu Landa: „Táto záležitosť má špeciálny význam, pretože poskytuje relatívne zriedkavý príklad v islamskej histórii, kedy vládcovia prijali náboženstvo podrobených, a nie naopak.“¹⁴³ Sto rokov od smrti Džingischána prijali islám tri zo štyroch chanátov, na ktoré sa rozdelila jeho rozsiahla ríša. Nebudeme sa zaoberať podrobnosťami tohto procesu, ale je potrebné poznamenať, že mongolskí konvertiti boli v plnej miere schopní začleniť sa do muslimskej náboženskej komunity, pričom sa naďalej držali množstva svojich kultúrnych zvykov a praktík. Príkladom je Kutlug Hatun, mongolská princezná, ktorá vykonala *hadždž* krátko po konverzii v roku 1323.¹⁴⁴ Ibn Hadžar al-Askalání ju opísal ako „dobrú muslimku, ktorá

139 Ricci, Ronit, „Translating Conversion in South and Southeast Asia: The Islamic Book of One Thousand Questions in Javanese, Tamil a Malay,” PhD, University of Michigan, 2006, str. 3.

140 Ricci, Ronit, „Conversion to Islam on Java and the Book of One Thousand Questions,” *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde* 146, č. 1, 2009, str. 28-29.

141 Becker, „Commoners in the process of Islamization,” str. 233.

142 Lambek, Michael, „Certain Knowledge, Contestable Authority: Power and Practice on the Islamic Periphery,” *American Ethnologist* 17, č. 1, február 1990, str. 34.

143 Landa, Išajahu „New Light on Early Mongol Islamisation: The Case of Arghun Aqa’s Family,” *Journal of the Royal Asiatic Society* 28, č. 1, 2018, 77.

144 Brack, Yoni „A Mongol Princess Making Hajj: The Biography of El Qutlugh Daughter of Abagha Ilkhan (r. 1265-82),” *Journal of the Royal Asiatic Society* 21, č. 3, 2011, str. 333.

často dávala užitočné rady iným muslimom“ a poznamenal, že na svojej ceste rozdávala veľa *sadaky* (milodarov) vrátane 30 000 dinárov len v samotnej Mekke a Medíne.¹⁴⁵ Taktiež bola „pozorná a zručná v jazde na koni“ (namiesto ťavy, ako bolo rozšírené) a osobne viedla tradičné mongolské kruhové hony v arabskej púšti, aby nakrmlila pútnikov s ktorými cestovala.¹⁴⁶

Súhrn

Tak, ako je uvedené v úvode tohto článku, príklady, ktoré sme tu uviedli, nie sú úplné a ani ich vzťah k šíreniu islámu nie je prejednaný tak dôkladne, ako by mohol byť. Spoločne však slúžia účelu tohto článku: napomáhajú vykresliť šírenie islámu inými prostriedkami ako „mečom“ (čiže nútenou konverziou). Príklady poukazujú na úlohu *da'wy*, obchodu, zmiešaných manželstiev, migrácie, vplyvu mienkotvorných osobností pri šírení posolstva islámu a dôrazu islámu na spravodlivosť, jednotu a univerzálnosť v akceptovaní tohto posolstva naprieč celým svetom.

Dúfame, že mnohé historické „momenty“ tvoriace rozsiahlejší príbeh šírenia islámu budú pre čitateľov podnetom k podrobnejšiemu skúmaniu týchto konkrétnych okamihov v rámci ich vlastného výskumu. Tento výskum je nevyhnutný pre rozvoj nášho uznania komplexného charakteru šírenia islámu, ktorý patrí medzi jeden z procesov, ktoré najviac transformovali ľudské dejiny, a ktorý nie je možné zjednodušiť do hesla: „Islám bol šírený mečom“. Taktiež veríme, že diskusia v tomto článku inšpiruje a vzbudí snahy o *da'wu* v súčasnosti.

Škótska šľachtičná Lady Evelyn Cobbold (zomrela v roku 1963), ktorá počas súkromnej audiencie u pápeža¹⁴⁷ vyhlásila „som muslimka“, si do svojho denníka napísala: „Čím viac som čítala a čím viac som študovala, tým viac som bola presvedčená, že islám je najpraktickejším náboženstvom, jedným z najviac premyslených – vhodným k riešeniu množstva zložitých problémov – a náboženstvom, ktoré prinieslo ľudstvu mier a šťastie.“¹⁴⁸ Diskusia v tomto článku bola zameraná primárne na niektoré z

¹⁴⁵ Ibid, 358-9.

¹⁴⁶ Ibid, 334.

¹⁴⁷ Presný dátum konverzácie E.Cobboldovej s pápežom nie je zaznamenaný, avšak muselo k nej dôjsť ešte pred vydaním jej knihy: *Pilgrimage to Mecca*, ktorá bola vydaná v r. 1934.

¹⁴⁸ Hermansen, Marcia, „Roads to Mecca: Conversion Narratives of European and Euro-American Muslims,” *The Muslim World* 89, č. 1, január 1999, str. 60.

najvýznamnejších štruktúrnych faktorov, ktoré prispeli k šíreniu islámu, ako je obchod a migrácia. Je však dôležité poznamenať, že v posledných rokoch došlo ku „kultúrnemu obratu“ v historiografii konverzií na islám.¹⁴⁹ Dnes sa stávajú čoraz viac dostupnými memoáre, denníky a iné výpovede z „prvej ruky“, ktoré opisujú cesty konvertitov k islámu. Spolu s rastúcim množstvom psychologického výskumu o dôvodoch konverzií na islám ponúkajú dve dôležité oblasti ďalšieho možného výskumu konverzií na islám naprieč dejinami ľudstva.

Srdečne ďakujem Justinovi Parrottovi, Dr. Samuelovi Rossovi a Dr. Nameerovi Akhtarovi za ich dôslednú spätnú väzbu a cenné rady.

149 Carlson, Thomas A., „When did the Middle East become Muslim? Trends in the study of Islam's “age of conversions,” *History Compass* 16, 2018, str. 4-5.

Hassam Munir
Šírenie islámu vo svete

Z anglického originálu preložila
Islamská nadácia na Slovensku (2019)

Vydavateľ:
Islamská nadácia na Slovensku
Pri Suchom mlyne 12
811 04 Bratislava

Titulná ilustrácia:
Khephra Burns

Grafická úprava:
Islamská nadácia na Slovensku

Kontakt:
ISLAMONLINE.sk
info@islamonline.sk
+421 944 560 161

